

ISAAC DA COSTA

DOOR Q. A. DE RIDDER

WEINIGEN ZULLEN ER J.L. ZONDAG AAN gedacht hebben, dat het dien dag juist vijf en zeventig jaar geleden was, dat de groote dichter Isaac da Costa overleed. Het feit van de herdenking van het overlijden brengt er ons toe op de veel grootere beteekenis van Da Costa's *l e v e n* in enkele regels de

aandacht te vestigen.

Eilacy, wat zijn we begonnen! Om ons nog eens te oriënteeren op dit rijke leven, hebben we tal van geschriften en boeken over den dichter en zijn tijd in huis gehaald. En nu staan we voor de moeilijkheid, dat een gansch complex van verschijnselen om belichting vraagt. Het

gaat ons als den veerman, die in zijn kleine bootje een heel regiment te vervoeren krijgt en zijn onmacht moet bekennen. Dan de officieren er maar over, is zijn kloeke besluit, de rest moet maar zien, hoe zij den overkant haalt. Het is een zonderlinge oplossing, maar we vreezen, dat in ons geval er ook alleen van het overbrengen der officieren sprake kan zijn. We moeten ons bepalen — om het zonder beeldspraak te zeggen — tot het uitspreken van enkele hoofdgedachten.

Isaac da Costa werd te Amsterdam op 14 Januari 1798 geboren als het eerste kind van geloovige Joodsche ouders uit den deftigen stand. Hij is hun eenig kind gebleven, maar al was hij dan het eenige kind, hij heeft den naam van het geslacht toch groot gemaakt.

Een begaafde jongen, die kleine Isaac. Dat bleek al bij het onderwijs in het Hebreeuwsch. Want toen hij nog maar vijf jaar oud was, muntte hij reeds uit in het opzeggen van Hebreeuwsche liederen. Jaren later, in een zijner Bijbellezingen, heeft hij het verteld, hoe hij op vijfjarigen leeftijd in de synagoge werd uitgekozen om een hoofdstuk uit Habakuk op te zeggen, het hoofdstuk, dat hij dien avond verklaren ging. Alzoo een vroegtijdig ontwikkeld kind.

Die vroege ontwikkeling heeft zich ook op ander gebied voortgezet. Op dertienjarigen leeftijd kon hij de Latijnsche school al verlaten; hij deed het met een eigen vervaardigd Latijnsch vers over de twaalf werken van Hercules. En toen volgden al spoedig de lessen op het Athenaeum, waar Prof. Van Lennep een van zijn meest geliefde leermeesters werd.

De jonge Da Costa moet een eenzelvig kind zijn geweest. Er was iets van zwijgen rondom den knaap, iets dat aan een muur deed denken. Zelf heeft hij van zijn jeugd getuigd, dat hij er geen dag gelukkig van is ge-

weest. En dat gevoel van melancholie heeft hem eigenlijk nooit geheel verlaten.

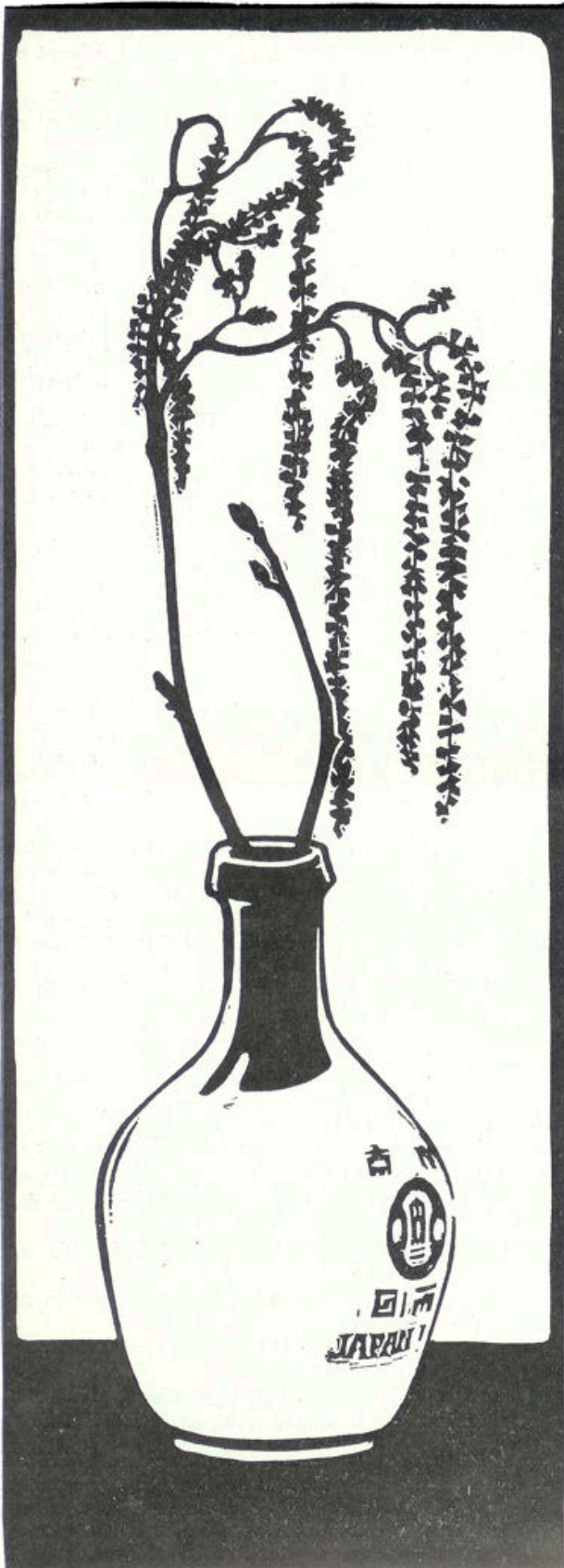
Wat was het, dat den knaap zoo droefgeestig stemde? Men moet er een slag naar slaan, maar we denken wel, dat de slag raak is, als we zeggen, dat in hem het groote heimwee van den dichter leefde naar de harmonie. Van alle menschen hebben dichters het meest verdriet over de verbrokenheid van het leven. Het leven van echte groote dichters is altijd eenzaam en van een jong Joodsch dichter zal dit zéker wel te zeggen zijn. Eenzaamheid, eenzaamheid om het missen der harmonie met God en de wereld, het is ook het deel van dezen genialen knaap geweest.

Er leefden grootsche droomen in den jongen Da Costa. Hij herinnerde zich met trots, den trots van den aristocratischen Israëliet, dat zijn geslacht in het verre Spanje met grandes en edellieden had verkeerdt. De Da Costa's waren daar Christenen geweest, maar waren na hun komst in Nederland weer ingelijfd in de Joodsche gemeenschap. Vele van die oude tradities uit Spanje moeten den knaap bekend zijn geweest, want het was een geslacht, dat tradities wist te bewaren. En dan was er bovenal de trots van den Jood, die zich bezint op zijn groote afkomst uit het volk des Heeren.

Maar toch, hoezeer hij de hoogheid van zijn afkomst ook besepte, de tegenstellingen voelde hij zeer scherp. Wat was er overgebleven van het Jodendom? Zelf koesterde hij niet veel innigheid meer voor het oude geloof der vaderen en van zijn kinderjaren herinnerde hij zich nog levendig in later tijd de walg voor het toenmaals voor hem doode ritueel. En toch . . . hoe hunkerde hij soms naar de komst van den Messias, zijn Messias, die Zijn Godsrijk zou stichten met het volk zijner geboorte en die het oude Palestina weder zijn roem hergeven zou! En toen dan ook Van Lennep in zijn colleges de historiciteit van de boeken van Mozes aantoonde, schiep hij voor den tot nog toe twijfelenden knaap een hechten steun. Deze werd nu althans een Jood, die aan zijn God vasthield.

Maar in hem bleef er iets gloeien, dat hij wellicht zelf niet begreep, doch dat eenmaal uitslaan moest tot een hoog laaiende levensvlam. In Christus moest hij zijn God liefkrijgen en eerst dan zou hij gelukkig zijn . . .

Welke was de geheimzinnige kracht, die hem op een zomerdag van het ongeluksjaar 1813 naar het armelijk huis van den grimmigen Bilderdijk voerde? De wereldling zegt van zoo iets, dat het toeval is, maar wie zich aan Gods Woord houdt, weet beter. God richtte zijn schreden naar Bilderdijks huis, want Bilderdijk moest zijn leermeester worden, die hem tot Christus zou brengen. Maar daar wist de vijftienjarige nog niets van. Hij ging nu kennis maken met den beroemde en beruchte tevens, omdat deze zich voor zijn eerste gedichten had geïnteresseerd. Een Joodsch leermeester van den knaap had Bilderdijks aandacht op dit ontluikend talent gevestigd. De kennismaking viel, wonder boven wonder, mee. Want Bilderdijk was nu eenmaal geen aantrekkelijke figuur en Da Costa had van huis uit zijn deftigheid van jong aristocraat meegebracht. En toch was de knaap gelukkig met de kennismaking, want hij had in Bilderdijk den strijder tegen den eeuwegeest herkend. Wel was zijn eigen inzicht hem nog niet bewust, eenvoudig omdat er op zijn levensblad nog maar weinig meer geschreven stond dan de gedachten van anderen, maar toch had hij reeds vaste principen, die afweken van de laffe liberale denkwijze van zijn tijd. Hij was iemand, die autoriteit behoefde en

Naar een houtsnede van B. Kamp

reikhalzend uitkeek naar iemand, die hem daarin bijstaan kon. Hij had Goddelijke autoriteit noodig, een vast punt, een stevige rots.

Het is Bilderdijk, die, naar Gods bestel, hem oog gegeven heeft voor de vaste rots Jezus Christus. O, het duurde nog lang eer hij zich gewonnen gaf en Bilderdijk, hoe vreemd het ook schijne, toonde tact en overhaastte zich niet. Wel gaf hij hem al de liefde van zijn eenzame hart, en de man, dien ieder scheen te vreezen, wist woorden te spreken, die in zijn discipel een groote vurige liefde en vereering ontvlammen deden. Maar de oude dichter liet het aan God over, den wasdom te geven op Zijn Woord.

Eens, jaren later, ná zijn Leidschen studietijd, waarin ook Bilderdijk zulk een groote plaats heeft ingenomen, — want de oude dichter volgde den jongen student naar de academiestad en onderrichtte hem daar met enkele studiemakkers, — gaf Da Costa zich over aan den Heiland. Het was hem, of hem de schellen van de oogen vielen, zegt hij ergens en hij zag zijn Verlosser, aan Wien hij zich zonder aarzelen nu overgaf. Het moet een grootsch oogenblik voor zijn grijzen leermeester geweest zijn, toen zijn beide discipelen, Da Costa en diens neef Capadose en ook Da Costa's jonge vrouw, zich lieten doopen. „De aan God getrouwe Jood is Christen in 't verlangen,” had eens Bilderdijk in een vers voor Da Costa gezegd. Het verlangen was vervuld: Da Costa was Christen geworden en had openlijk beleden Christen te zijn.

Wanneer we de gelegenheid daartoe hadden, dan zouden we nu schetsen, hoe Da Costa zich verder ontwikkeld heeft. Een gansch boek zou er over den grooten Christus-belijder te vullen zijn en zoo'n boek zou waarlijk een opfrisschende afwisseling zijn in de lectuur van zoo tal van zouteloze tijdproducten.

Da Costa is groot geworden niet alleen door zijn kunst, waarvan we de lectuur bij dezen nog eens aanbevelen aan den lezer, maar ook door zijn dapper belijderschap. Hij werd een strijder, Da Costa, een strijder tegen den geest der eeuw, waardoor hij zich vijanden berokkende, hoe zou het in zoo'n laffen tijd ook anders kunnen, maar ook een teer belijder in den vriendenkring van het Reveil. Want rondom Da Costa schaarden zich gelijkgezinden en hierbij denken we aan mannen als de edele, fijngevoelige De Clercq, de diep geloovige improvisator, minder strijder, wijl minder hartstochtelijk dan zijn vriend, maar zeker niet minder belijder.

Wat we in deze beperkte ruimte vermochten te doen, deden we: even herinneren aan een groot geloovige, een vurig strijder, een getuigend profeet, even belichten zijn gang tot den leermeester, die in enkele jonge mannen een vonk wist te werpen, die uitslaan zou tot een brand. En die brand zou dan zelf weer voortduren, tot een jonger geslacht dan die leerlingen den fakkel zou overnemen. Want dit willen we wel zeggen: zonder de brug tusschen Bilderdijk en de belijdende Christenen, die we nu reeds lang als onze oude voortrekkers waardeeren, zonder de brug tusschen Bilderdijk en Kuyper en Lohman, een brug, welke door mannen als Da Costa en Groen van Prinsterer geslagen werd, zou het aangezicht van ons volk gansch andere trekken hebben verkregen. En die trekken zouden niet die van een Christelijk volk zijn geweest. Want al is dit volk in vele opzichten afgeweken van der vaderen God, in zijn wezen is het toch nog belijdend, ook al wordt het geloof in de ziel van ons volk heden ten dage zoozeer bedreigd . . .